

Mola's: meer dan alleen versiering

1. Het aanbren-
gen van
de kleurrijke
beenwikkels
van kralen.
2. Blouse
met mola.
3. Deze
postzegel
waarop een
Guna-vrouw
met kind is
afgebeeld,
werd in 1942
uitgegeven.

4. Guna-
vrouw bezig
met de
vervaardiging
van een mola.
5. Een van
de 357 kleine
eilanden van
de San Blas
archipel voor
de kust van
Panama.
(foto's 1, 2 en 4
Els Mommsers,
foto 5
Rita Willaert)

In dit tweede deel van onze mini-reeks over de Guna-indianen en hun mola's gaan we dieper in op de techniek van het maken van de mola's. We schenken aandacht aan de diverse thema's en inspiratiebronnen, die ten grondslag liggen aan de uitwerking van de mola's.

Oorspronkelijk versierden de Guna-indianen hun lichaam met bodypainting. Textiel en naaigerief werd reeds in de 17de eeuw met de Amerikaanse scheepslui geruild tegen cocosnoten. De vrouwen droegen mettertijd een eenvoudige blouse, zeker ook onder impuls van de missionarissen, die het dragen van kledij meer gepast vonden. In het begin hadden de blouses een rode band, die met de jaren breder werd en meer versiering kreeg. Het ontstaan van formaat en vorm van de mola's, zoals we ze nu kennen, kan gesitueerd worden in het begin van de 20ste eeuw.

Ook nu nog blijft de mola voor de Guna-indianen drager van hun cultuur en een verbeelding van hun mythologie.

Arm- en beenwikkels

Als onderdeel van hun traditionele kleding dragen Guna-vrouwen ook arm- en beenwikkels gemaakt van kralensnoeren. Deze vervolledigen hun kledij, maar verbergen natuurlijk tevens een betekenis in hun design. Een betekenis die we ook terug kunnen vinden in de abstracte of geometrische mola's. Ze hebben bovendien een praktisch nut, ze bieden bescherming tegen slangenbeten en dus ook in overdrachtelijke zin tegen het kwade...

Omgekeerde applicatietechniek

Bij de 'gewone' applicatietechniek worden op een lap stof andere lappen aan-

gebracht. De omgekeerde applicatie zal delen stof wegnemen.

Er worden minstens twee lappen op elkaar gelegd. Met een klein schaarje wordt in de bovenste laag de gewenste afbeelding uitgeknipt en ter opvulling van 'lege ruimten' worden spleetjes of driehoekjes aangebracht. De rand van de bovenste laag wordt daarna met kleine steekjes vastgezet op de onderste. Dit is de eenvoudigste manier van werken, maar men kan tot zes, zelfs zeven opeen liggende lagen gaan. Het wordt dan natuurlijk een hele kunst om er een mooi geheel van te maken. In veel gevallen wordt deze techniek gecombineerd met de gewone applicatietechniek en borduurwerk.

De meest bedreven molamakers slagen er in zelfs realistische portretten te naaien. In veel gevallen gebeurt het knippen van het patroon 'uit het hoofd', zonder een voorbereidend ontwerp op papier.

Het hoeft niet gezegd dat de verschillende graden van vaardigheid tot competitie leiden en dit komt alleen maar de kwaliteit ten goede.

Toch zijn er enkele ontwikkelingen die de kwaliteit bedreigen. Het werken met naald en draad wordt vaak verdrongen door het gebruik van de naaimachine, zodat de persoonlijke touch van het handwerk verdwijnt. En er is natuurlijk het toerisme. Naast de handel in cocosnoten en vis is de verkoop van de mola's een belangrij-

6. Techniek. (foto Justus Houthuesen)

EERSTE LAAG VAN RODE STOF

TWEEDE LAAG VAN ORANJE STOF

DERDE LAAG VAN BLAUWE STOF

ZWARTE DEKLAAG WAAR LANGWERPIGE STUKJES UIT ZIJN GEKNIPT, ZODAT DE ONDERLIGGENDE LAPJES ZICHTBAAR WORDEN

GEWONE APPLICATIE VAN EEN STUKJE BLAUWE EN RODE STOF

GEBORDURDE OGEN

Bij de afbeeldingen:

7. Een mola met schildpad en zijn onderwereld. (foto Alain Becker)
8. Een verdoken vogel in het drukke gebladerte van het woud weergegeven in een eenvoudige 2-layer, subtiel versierd met enkele geborduurde lijntjes in de kop. Er wordt een labyrint opgeroepen dat de kijker in verwarring brengt wanneer hij een bepaalde lijn probeert te volgen. Maar het is bovendien een haast realistische weergave van hersenkronkels of van de wirwar van lianen in het woud. (foto Alain Becker)

9. Deze oude, sterk verschoten en door middel van geapliceerde stukjes herstellde mola put zijn grafische kracht uit de natuur: een gevorkte en gehaakte tak dient als uitgangspunt. Wellicht is dit exemplaar afkomstig uit Colombia, waar ook een kleine groep Guna-indianen in het berggebied woonachtig is. Ze wonen nog meer geïsoleerd en hun mola's zijn naar uitwerking en thematiek eenvoudig en nauwelijks beïnvloed door de fantasierijke mola's uit de San Blas regio. (foto Justus Houthuesen)

ke inkomstenbron geworden. Er worden jaarlijks duizenden mola's voor toeristen gemaakt en voor het snelle gewin wordt al gauw op kwaliteit ingeboet.

Veel gebruikte motieven

De eerste inspiratie vinden de Guna in hun eigen cultuur en leefwereld. De Guna konden steeds geïsoleerd van de 'buitenwereld' blijven door de specifieke geografische omstandigheden - de smalle kuststrook is over land zo goed als onbereikbaar door de berggordel - en doordat de kleine eilanden oninteressant waren voor goudzoekers of voor grootschalige plantages. Hun isolement was grotendeels bewust gekozen. Op die manier is de eigen cultuur, maar ook het leefgebied, intact

gebleven. Daarom ook is het toeristen niet overal toegelaten om met zuurstofflessen te duiken, enkel snorkelen mag.

De natuur

Schildpadden worden veelvuldig afgebeeld, omdat ze een belangrijke bron van eten zijn. De Guna maken schildpadden in hout en laten deze op het water drijven. De andere schildpadden verkeren in de veronderstelling dat hun soortgenoot in moeilijkheden is en komen te hulp. Op die manier is het voor de Guna makkelijker om hen te vangen. De schildpadden zijn zeer geliefd als voeding, maar ze zijn ook een teken van fertiliteit en het skelet wordt gebruikt als middel om de vruchtbaarheid te verzekeren. Uit respect (en uit zelf-

Bij de afbeelding:

10. Een mola met de zondeval van Adam en Eva. Merk op dat lege gedeelten van een mola altijd opgevuld worden met driehoekjes en/of streepjes in omgekeerde applicatie en met verschillende kleuren. Deze mola is ook met relatief veel borduurwerk verfraaid. (foto Els Mommers)

behoud) zullen de Guna-indianen in het legseizoen nooit meer dan de helft van de schildpadeieren uitgraven en opeten.

Kerk, religie en christendom

Volgens de ethnograaf David Stout waren het nauwelijks 800 protestantse bannelingen, die het christendom hebben meegebracht naar het gebied van de Guna-indianen, dat toen bevolkt was door slechts enkele duizenden autochtonen.

Er zijn nogal wat gelijkenissen tussen het scheppingsverhaal van de Guna en dat uit de bijbel. Mogelijk is het daardoor dat er geen spanningen tussen beide scheppingsverhalen ontstonden, integendeel, bijbelse elementen werden in het eigen gedachtengoed blijkbaar moeiteloos geïntegreerd en

dus ook in de mola's. Het scheppingsverhaal met het aards paradijs en de zondeval van Adam en Eva bleek voor hen een intrigerend gegeven en erg herkenbaar, omwille van de aanwezige elementen zoals de jungle, de slang, de verboden vrucht en het vijgenblad dat de naaktheid verbergt. De verschillen in stijl zijn verklaarbaar door het feit dat de Guna verspreid wonen op de kuststreek en diverse eilanden en ook een kleine groep in Colombia. De mola met de kruisiging van Christus kunnen we situeren als afkomstig uit de regio Rio Sidra.

De politiek

De politieke geschiedenis van Panama is gekenmerkt door militaire coups, corrup-

Bij de afbeeldingen:

11 en 12. De twee mola's zijn afkomstig uit de regio Rio Sidra. We zien de kruisiging van Christus met de doorboring van het hart en de verrezen Christus die als een krachtige, imposante figuur wordt afgebeeld.

13. Op deze mola is de afbeelding van presidente Mireya Moscoso te zien. Let op de schrijffout: presitente in plaats van presidente. (foto's Els Mommers)

13

tie en moeizame verkiezingen. Er is een bijzondere relatie met de VS, die onder andere herkenbaar is in de vlag, we zien identieke symbolen en kleuren.

De oorsprong hiervan gaat ver terug in de geschiedenis tot de tijd dat Panama onderdeel was van Groot-Colombia. Als Amerikaanse kanonneerboden in 1903 verhinderen dat Colombiaanse troepen aan land gaan om de opstand van de inwoners te onderdrukken, is de basis gelegd voor een bijzondere band. Deze opstand heeft

geleid tot een onafhankelijk Panama.

Mireya Moscoso was president van september 1999 tot september 2004. Zij is een exponent van de bewogen Panamese geschiedenis. Afkomstig uit een arme familie was ze actief in de verkiezingscampagne van president Arnuafo Arias, die driemaal president was. Na een militaire coup volgde ze hem in zijn ballingschap naar Miami en trouwde met hem: zij was 23, hij 67. Arias sterft in 1988 en zij erft zijn koffiebusiness en ook zijn kandida-

Bij de afbeeldingen:

- 14 en 15. Geen herverkiezing voor Moscoso, No, maar wel voor president Martin Torryos, Si.
16. De mola is gebaseerd op een reclamebeeld van de frisdrank 'Hi-spot', verkrijgbaar in diverse smaken.
17. De woorden 'Made in China' hebben de maker van deze mola geïnspireerd,
18. Guna-vrouw geconcentreerd bezig met haar handwerk. (foto's Els Mommers)

tuur bij de verkiezingen van 1999. Zij wordt verkozen en is de eerste vrouwelijke president.

Tegenstanders van Moscoso voeren in 2004 campagne onder de titel 'no reeleccion', geen herverkiezing, en 'si' voor de eigen kandidaat Martin Torrijos. Martin Torrijos won de verkiezingen van 2004. Hij was de zoon van generaal Omar Torrijos, die in 1968 de macht had gegrepen en met de Amerikaanse president Carter de overdracht van het Panamakanaal had geregeld. In de jaren '80 had Manuel Noriega de werkelijke macht zonder zelf president te zijn. Panama werd een centrum van drughandel en verklaarden de Amerikanen zelfs de oorlog. De VS vallen Panama binnen tijdens operatie 'just cause' en de orde wordt hersteld. Maar het oude verleden van schuilplaats voor piraten en smokkelaars blijft ook nu nog op het land kleven, zoals recent met de 'Panama papers' is bewezen.

Reclame

Koekjesdozen, verpakkingen van ontbijtgranen, reclame voor frisdrank, alles kan als inspiratiebron dienen. Letters zijn een grafisch element op zich. Een mooi voorbeeld hiervan is de mola met 'Made in China'.

Op vele mola's zijn schrijffouten te vinden. Men neemt het niet al te nauw met het schrift (bijvoorbeeld presitente in plaats van presidente op de mola van pagina 17).

'Made in China' maakt duidelijk dat ook de Guna-indianen ondertussen kennis hebben gemaakt met de Chinese handel. Traditioneel maakten ze hun gouden juwelen zelf, maar gouden neus- en vingerringen en de grote platte oorbellen worden nu grotendeels ingevoerd.

Sport

Sport is eveneens een aantrekkelijk thema. Vooral boksen spreekt tot de verbeelding. Het is één van de weinige mogelijkheden om uit de vergetelheid te treden en veel geld te verdienen. Bij gebrek aan infrastructuur en competities zijn andere sporten niet zo vanzelfsprekend.

Hiermee sluiten we deze tweedelige bijdrage over de mola's af. Een paar belangrijk aspecten van het leven van de Guna-indianen hebben we echter nog niet besproken en dat betreft hun traditionele feesten, hun intern bestuur en de sjamanistische genezingsrituelen. Daar zal in een ander artikel uitgebreid op worden ingegaan, waarbij ook de plaats van de man in de

samenleving aan de orde komt. Bij gelegenertijd heeft u deze bijdrage nog van ons tegoed.
 We hopen dat de cultuur van de Guna stand kan houden. De moeilijke bereikbaarheid vormt een natuurlijke grens voor massatoerisme, maar de buitenwereld houdt je natuurlijk niet tegen en het authentieke leven van de Guna moeten we niet romantisieren. Er zijn natuurlijk ook minder fraaie kanten aan.
 mateusen@skynet.be

Wederom is voor de tot standkoming van dit artikel veel dank verschuldigd aan Alain Becker, Els Mommers en Eddy Van Belle.
 De gebruikte achtergrondinformatie staat vermeld in deel I (2-2017).